

УДК [78.036(477.83-25):784.071.2 С.Федак] “188/1937”

СТЕПАН ФЕДАК: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА НА ТЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЛЬВОВА

Наталія КОБРИН

Львівська середня спеціалізована
музична школа-інтернат імені Соломії Крушельницької
вул. Зелена, 10, Львів, 79005, Україна
e-mail: kobryn.natalya@gmail.com

Степан Федак (1861–1937) – відомий у першій половині ХХ ст. український адвокат та один із перших диригентів хорового товариства “Львівський Боян”. Його діяльність у сфері національної музичної культури дуже високо оцінювали сучасники. На тлі характеристики основних явищ національної музичної культури межі ХІХ–ХХ ст. розглянуто формування мистецьких зацікавлень С. Федака та основні напрями його музично-громадської праці. За матеріалами періодичної преси проаналізовано свідчення про диригентську діяльність С. Федака у “Львівському Бояні”, проведені під його керівництвом концерти, а також визначено орієнтовний перелік виконаних творів.

Ключові слова: музична культура галицьких українців, “Львівський Боян”, концерти, диригент, С. Федак.

З нагоди сорокаліття утворення хорового товариства “Львівський Боян”¹ – одного з провідних осередків плекання національної музичної культури в першій половині ХХ ст., галицький щоденник “Діло” опублікував історичну розвідку, де вперше узагальнено діяльність товариства від його початків до 30-х рр. ХХ ст. Автор цієї статті – визначна постать галицько-української музики та діяльний член “Львівського Бояну” С. Людкевич, перераховуючи найпочесніших, на його думку, “бояністів”, поруч з іменами засновника і першого голови товариства В. Шухевича, композитора і першого диригента “Бояна” А. Вахнянина та інших “найбільш заслужених діячів”² назвав і д-ра С. Федака. Висока оцінка заслуг відомого в Галичині адвоката на ниві музичної, зокрема хорової, культури з уст знаменитого композитора мала свою передісторію. Серед ранніх творів С. Людкевича – також свого часу диригента товариства, значиться написана орієнтовно 1900 р. “Кантата на честь Ст. Федака”³, яка прозвучала 14 січня 1901 р. на ювілейному вечорі з нагоди його 40-ліття⁴.

¹ Ювілей 40-ліття утворення “Львівського Бояна” відзначався у Львові з деяким запізненням у 1932 р. Див. Борис Кудрик, “Концерт з нагоди 40-ліття «Львівського Бояна»”, *Діло*, ч. 58, (1932): 3–4.

² Станіслав Людкевич, “У сорокліття «Львівського Бояна»” (1891–1931), *Діло*, ч. 52, (1932): 2.

³ У нотографії С. Людкевича ця кантата, на жаль, значиться із ремаркою “музика не збереглася”. Див. Зеновія Штундер, *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*, у 2 т., Т. 1 (1879–1939). (Львів, 2005), 599.

⁴ М. В., [Львівській Боянь], *Діло*, Ч. 2, (1901): 2–3.

У сучасній науковій літературі в контексті досліджень історії українських музичних товариств Галичини прізвище С. Федака – одного із засновників “Львівського Бояну”, заступника голови товариства, члена Виділу і диригента – згадується лише епізодично. При тому навіть у цих нечисленних поданих фактах привертають увагу окремі розбіжності, наприклад, щодо точного часу і тривалості перебування С. Федака головним диригентом “Бояну” у Львові – 1898 чи/і 1894 р.⁵, майже відсутній аналіз проведених ним концертів товариства і т. ін. Музична складова діяльності С. Федака – це маловідомі чи невідомі епізоди його життєпису, однак вони є цікавими сторінками формування українських музичних інституцій у Галичині та національно-культурного відродження, студії над якими збагатять українську історико-краєзнавчу науку.

Українські музичні товариства Галичини постали як невід’ємна складова національної самоорганізації українців у кінці XIX – на початку XX ст. Їх рушійною силою була сформована на той час генерація музикантів-аматорів, активних діячів українського руху і культурного відродження загалом. Соціологічно-професійну характеристику тієї генерації першим сформулював О. Бережницький – правник і скрипаль, музичний критик, член “Львівського Бояну”, виокремлюючи три особливо заангажовані в аматорське музикування суспільні верстви – “священники, урядники, професори”⁶. У 1934 р. – в рік організації першої в Галичині української спілки фахових музикантів Союзу Українських Професійних Музик (СУПром-у), цей висновок підтвердив піяніст Т. Шухевич (син відомого етнографа і першого голови “Львівського Бояну” В. Шухевича). У своїй статті він назвав професії, представники яких, на його думку, традиційно найбільше цікавилися музичним мистецтвом, – лікарі та правники, уточнюючи, що в Галичині “одне з перших місць займає священничий стан”⁷.

Період найактивнішої організаційної, виконавської і творчої діяльності аматорської верстви галицько-українських музикантів охоплює другу половину XIX – початок XX ст., сягнувши вершини в утворенні мережі національних хороших товариств “Боянів”. Як твердив С. Людкевич, ця назва для означення українських хороших товариств Галичини могла бути запозиченою із Наддніпрянщини⁸. Однак слід зауважити, що декілька років до утворення “Львівського Бояну” цю ж назву використав о. В. Матюк – упорядник однойменного збірника українських творів галицьких композиторів для чоловічого хору (1884). Саме “бояністи”, як називали сучасники найактивніших прихильників і діячів товариства, на межі XIX–XX ст., сформували провідну верству українських галицьких музикантів. Мистецький світогляд, музично-естетичні

⁵ Лешек Мазепа і Тереза Мазепа, *Шлях до Музичної Академії у Львові*, у 2 т. Т. 1. (Від доби міських музикантів до Консерваторії [поч. XV стр. – до 1939 р.]. (Львів, 2003), 72; Лідія Ханик, *Історія хорошого товариства “Львівський Боян”*. (Львів, 1999), 21–27.

⁶ Олесь Бережницький “Наші музики”, *Артистичний Вістник*, зош. 9/10, (1905): 124.

⁷ Тарас Шухевич, “Чи музичне виховання молоді потрібне?”, *Діло*, ч. 312, (1934): 2.

⁸ Станіслав Людкевич, “У сорокліття «Львівського Бояна»” (1891–1931), *Діло*, ч. 51, (1932): 2.

пріоритети та форми діяльності цієї генерації виразно засвідчують витоки, особливості й напрями розвитку української музичної культури у другій половині XIX – на початку XX ст.⁹

Музичні зацікавлення представників цієї музично-аматорської верстви формувалися в атмосфері національного культурного відродження і любительського музикування. Базові основи музичної освіти в тогочасній Галичині давали змогу здобути переважно академічні хори, розповсюджені в різного типу школах, гімназіях, бурсах і семінаріях. У другій половині XIX ст. ці розмаїті шкільні хори часто існували завдяки виразній перевазі українців. С. Людкевич (композитор, який до середини 20-х рр. XX ст. викладав українську та латинську мови у Перемишльській, згодом – Львівській гімназіях¹⁰) доволі розлого описав цю особливість галицької культури. Як музикант, він також почав свій шлях у колі учнів Ярославської гімназії з її двома хорами (один складався лише з українців) та інструментальною капелою. Можна припустити, що ситуація, яку описав С. Людкевич, була доволі типовою: “Хори в тих гімназіях, де українців третина або й четвертина, заступлені є в більшості або й майже виключно учениками українцями, що дуже рано показують велику охоту до співу, а пізніше й до “диригування”. Учити співу в гімназії, звісно, має якийсь музикальний професор, *nota bene*, коли знайдеться такий, коли ж ні, то частіш усього виходить на диригента, особливо в гімназіях Східної Галичини, якийсь музикальний, похопний до диригування співак-ученик, додавати злишньо, українець [...]. Маю зовсім певні, відомі дані, що в більшій половині гімназій Східної Галичини хор з гімназіальних учеників полишається ученикові, усе українцеві”¹¹.

Із власне українських інституцій, що давали можливість здобути музичну освіту, у Львові функціонували Греко-Католицька Духовна Семінарія і бурса Ставропігійського Інституту – два перші і традиційні на той період осередки розвитку національної культури. Зокрема, зі Ставропігією та її хором, що був утворений 1831 р., пов’язана діяльність багатьох тогочасних галицько-українських музикантів і композиторів, серед яких о. М. Вербицький (автор національного гімну), о. П. Бажанський, о. Й. Левицький, Я. Неронович, М. Рудковський¹².

⁹ Докладно див. Наталія Кобрин, “Музика як складова громадської праці галицьких українців на межі XIX–XX ст. (на прикладі діяльності Андрія Чайковського)”, *Визначні постаті України: Андрій Чайковський та Теофіл Окуневський*: Збірник наукових праць, присвячених 150-річчю від дня народження Андрія Чайковського (2007) та Теофіла Окуневського (2008). Гол. ред та упор. Б. Якимович за участю Н. Кобрин, В. і Р. Мельників, О. Седяра. (Львів: Афіша, 2010), 78–84 (серія “Визначні українці”, ч. 2)

¹⁰ Зеновія Штундер, *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*, у 2 т., Т. 1 (1879–1939). (Львів, 2005), 209.

¹¹ Станіслав Людкевич, “Наші співаки і народна справа”, у книзі *Дослідження, статті, рецензії, виступи*, у 2 т., упор. і ред. З. Штундер, т. 2. (Львів, 2000), 352–353.

¹² Зиновій Лисько, *Піонери музичного мистецтва в Галичині*, упор. В. Сивохіп. (Львів, Нью-Йорк, 1994), 43 с.

У короткій біографії С. Федака, надрукованій 1937 р., стверджувалося, що “завдяки незвичайно гарному сопрановому голосові прийняли Степана до бурси Ставропігійського Інституту”¹³. Час його перебування у Ставропігії співпав із періодом діяльності в ній о. П. Бажанського – композитора, диригента і теоретика, помітної постаті на ниві галицько-української культури з дещо суперечливими та своєрідними мистецькими поглядами. П. Бажанський від 1865 р. до середини 80-х рр. керував хором Ставропігійської бурси¹⁴. Як твердив у своїх статтях В. Витвицький, покликаючись на думку Ф. Колесси, “Бажанський чи не найкраще з усіх галицьких українських музик звернув увагу на народні пісні, їх типові признаки в мелодії і ритміці, прийнявся за збирання і наукове прослідження багатого пісенного матеріалу та познайомився з дотичною літературою”¹⁵. Перебування в бурсі Ставропігійського Інституту та його музична атмосфера мали, ймовірно, вагомий вплив на формування музичних зацікавлень С. Федака, який згодом, у студентські роки, був і сам диригентом академічного хору¹⁶.

Доволі розповсюдженим явищем другої половини XIX ст. була участь українців в інших національних музичних товариствах Галичини і, зокрема, Львова. Наприклад, прізвища українців – Мартина Барвінського (предка композитора В. Барвінського), Михайла Левицького та композитора о. І. Лаврівського знаходимо у списках Галицького Музичного Товариства (ГМТ)¹⁷. Однак чи не найбільша кількість українців зафіксована у 80-х рр. XIX ст. у польському хоровому товаристві “Лютня”, що як чоловічий хор відокремилася у 1880–1881 рр. від ГМТ¹⁸, згодом трансформувалась у мішаний хор. З огляду на нечисленність і нестабільність тогочасних українських музичних інституцій (хорове товариство “Торбан”, що його заснував А. Вахнянин 1870 р., функціювало лише рік), чимало галицьких українців, аматорів хорового руху свій мистецький і диригентський досвід здобули саме в “Лютні”. У її складі співали Є. Барвінська, В. Будзиновський, А. Вахнянин, Г. Вігошинський, О. Мишуга, о. О. Нижанківський, Р. Прокопович, В. Шухевич, а також С. Федак та ін. Крім того, В. Шухевич 1889 р. був обраний у Виділ товариства¹⁹, А. Вахнянин і С. Федак²⁰ у різні періоди

¹³ Д-р Степан Федак, ч. 6, *Діло*. (1937): 3.

¹⁴ Борис Кудрик, *Огляд історії української церковної музики*. (Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1995), 96.

¹⁵ Василь Витвицький, “Століття уродин двох українських музик (Пам’яті П. Бажанського й С. Воробкевича)”, *Новий Час*, ч. 105, (1936): 2.

¹⁶ Д-р Степан Федак, ч. 6, *Діло*. (1937): 3.

¹⁷ Справа про організацію музичного товариства, Центральний державний історичний архів (далі – ЦДА) України, м. Львів, ф. 146, оп. 4, спр. 665, арк. 21; Звіт дирекції ГМТ за 1865 р., Державний Архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 3, оп. 1, спр. 2384.

¹⁸ Лешек Мазепа і Тереза Мазепа, *Шлях до Музичної Академії у Львові*, у 2 т. Т. 1. (Від доби міських музикантів до Консерваторії [поч. XV стр. – до 1939 р.]). (Львів, 2003), 65.

¹⁹ *Володимир Шухевич: Біобібліографічний покажчик* у 2 ч., ч. 1, уклад.: М. Гордій, Б. Геляс; вступ. ст. Р. Кирчіва. (Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004), 90.

²⁰ Музична діяльність С. Федака у польському хоровому товаристві “Лютня” у 80-ті рр. XIX ст., як і загалом історія розвитку цього товариства потребує окремих докладних студій.

значилися диригентами хору²¹. Імовірно, саме це й було однією з причин участі “Лютні” – польського хорového товариства, у шевченківських концертах 80-х рр.: хор виконував твори українських композиторів – о. М. Вербицького, о. І. Лаврівського, А. Вахнянина, М. Лисенка. Про кількість і вагу українців у хорі “Лютня” свідчить і згадка про якийсь конфлікт у колах львівських аматорів музики, що виник унаслідок утворення хорového товариства “Боян”. Про цей інцидент коротко згадав В. Шухевич на Перших загальних зборах товариства: “Перед ђдчитаньємъ статутѡвъ полагодивъ проф. Шухевичъ въ умотивованѡй промовѣ непорозумѣньє, а именно: мовѣ-бы то черезъ ново-заложене товариство Боянъ мусѡло розпасти ся товариство “Лютня”²².

Музична діяльність С. Федака протягом багатьох років пов’язана з “Львівським Бояном”, де він, як характеризував згодом автор некрологу в часописі “Життя і Знання”, “до останку співав у його хорі й виступав на його концертах. З цього погляду міг бути зразком для всіх: він ніколи не пропустив ні одної проби”²³. Протягом першого десятиліття діяльності “Львівського Бояна” С. Федак, як один із засновників товариства²⁴ виконував різні обов’язки²⁵:

– його обирали заступником голови Віділу товариства (головою “Львівського Бояна” у той час був В. Шухевич), очевидно, протягом 1891 р.²⁶ – весні 1894 р.²⁷, листопада 1894 р.²⁸ – осені 1896 р.²⁹;

– С. Федак був головним диригентом “Львівського Бояна” в 1894 р. (протягом понад пів року після переїзду А. Вахнянина до Відня, де він виконував обов’язки посла до Державної Ради³⁰), впродовж 1896³¹ – 1901 рр.³², будучи обраним з огляду на можливий виїзд зі Львова о. О. Нижанківського³³ (диригента товариства в 1895 – 1896 рр.) і 1903 р.³⁴;

²¹ Лешек Мазепа і Тереза Мазепа, *Шлях до Музичної Академії у Львові*, у 2 т. Т. 1. (Від доби міських музикантів до Консерваторії [поч. XV ст. – до 1939 р.]. (Львів, 2003), 69.

²² “Першы загальны зборы руского спѡвного товариства «Боянъ»”, *Дѣло*, ч. 20 (1891): 3.

²³ “Ті, що від нас відійшли [Др. Степан Федак]”, *Життя і Знання*, ч. 2(113), (1937): 64.

²⁴ Статути товариств Галичини, ЦДДА України у м. Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 196, арк. 18.

²⁵ Наведені нижче дані можуть бути неповними.

²⁶ “Першы загальны зборы руского спѡвного товариства «Боянъ»”, *Дѣло*, ч. 20 (1891): 3.

²⁷ “[Загальны зборы «Львѡвского Бояна»]”, *Дѣло*, ч. 102, (1894): 2.

²⁸ “Рухъ въ рускихъ товариствахъ”, *Дѣло*, ч. 254, (1894): 2.

²⁹ “Ювильейны загальны зборы товариства «Просвѣта»”, *Дѣло*, ч. 17, (1894): 1.

³⁰ “[Загальны зборы «Львѡвского Бояна»]”, *Дѣло*, ч. 102, (1894): 2.

³¹ Степан Федак і Володимир Шухевичъ “Вѡдозва и запросины до спѡволюбныхъ русинѡвъ”, *Дѣло*, ч. 221, (1896): 3; “Рухъ въ рускихъ товариствахъ [Загальны зборы тов. «Львѡвскій Боянъ»]”, *Дѣло*, ч. 260, (1896): 3.

³² “Зъ Львѡвского Бояна”, *Дѣло*, ч. 260/261, (1901): 3.

³³ “[О. Остапа Нижанковского...]”, *Дѣло*, ч. 139, (1896): 1–2.

³⁴ Михайло Волошин, “Львѡвскій Боян”, *Альманах Музичний. Літературна часть першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904*. Зложив і впорядкував Р. Зарицкий. (Львів, 1904), 105–111.

– у 1901 р. на з'їзді галицьких “Боянів”, що був проурочений до 10-ліття заснування товариства у Львові, С. Федак, поруч із В. Шухевичем, о. О. Нижанківським, Я. Вітошинським, Ф. Колессою і С. Людкевичем, був обраний членом комітету для укладення статуту “Союзу Боянів”³⁵;

– ім'я С. Федака значиться і серед засновників Союзу українських співацьких і музичних товариств у 1903 р.³⁶ (на примірнику статуту 1921 р. вказані також імена В. Шухевича, Р. Ганінчака, О. Бережницького і Я. Вітошинського); він і очолював це товариство в 1904 р.³⁷;

– С. Федак увійшов до комісії Музичного товариства ім. М. Лисенка щодо спорудження будинку товариства, яку обрали загальні збори 18 липня 1913 р.³⁸

Диригентська діяльність у “Львівському Бояні” – маловідома сторінка не лише життєпису адвоката, але й в історії товариства. Досвід роботи в академічному хорі гімназії та хоровому товаристві “Лютня” були важливі, однак, очевидно, не єдині мотиви, щоб його обрали диригентом хору. Цікавий аргумент подав на загальних зборах “Львівського Бояна” в 1896 р. В. Шухевич, прогнозуючи кращі можливості розвитку товариства у майбутньому: йшла мова про власне приміщення для репетицій чоловічого хору і школи співу, а також про те, що “упрошений на будучого діригента д-рґ Стефанґ Федакґ живе постійно у Львові́ і тымґ самымґ зможе уложити собґґ програму своїхґ праць (підкреслення наше – Н. К.)”³⁹. Слід зазначити, що його попередниками були А. Вахнянин – композитор, при тому активно залучений до суспільно-політичного руху 90-х рр. XIX ст., та о. О. Нижанківський – відомий диригент і композитор, що з причини матеріальних труднощів змушений був виїхати зі Львова. Це, ймовірно, і пояснювало дещо нестабільну діяльність хору та скасування окремих концертів з огляду на відсутність у відповідний період часу головного диригента, про що твердив В. Шухевич на згаданих зборах.

Заслугують на увагу ще й ті серед галицько-українських музикантів, які починали свою мистецьку кар'єру композитора, диригента, музично-громадського діяча поруч із С. Федаком, передовсім, як заступники головного диригента “Львівського Бояну”. Серед них – Ф. Колесса (фольклорист і композитор), що обирався заступником диригента товариства на 1893, 1895–1898 рр., та С. Людкевич (один із провідних українських музикантів першої

³⁵ “Рухґ в рускихґ товариствахґ. Зъѣздґ «Боянѡвъ»”, *Дѣло*, ч.260/261, (1901): 3.

³⁶ *Устав музичного товариства імені Миколи Лисенка*. Третє видання. (Львів: накладом товариства, 1921), 2. Львівська національна наукова бібліотека (далі – ЛННБ) ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 163, п. 50, арк. 36.

³⁷ Лешек Мазепа і Тереза Мазепа, *Шлях до Музичної Академії у Львові*, у 2 т. Т. 1. (Від доби міських музикантів до Консерваторії [поч. XV стр. – до 1939 р.]. (Львів, 2003), 74.

³⁸ *Звіт з будови власного дому Муз. Товариства ім. Миколи Лисенка зладжений на загальні збори Товариства дня 26 мая 1917*. (Львів: Накладом Муз. Товариства, [1917]), 4.

³⁹ “Рухґ въ рускихґ товариствахґ [Загальны зборы тов. «Львѡвскій Боянѡ»]”, *Дѣло*, ч. 260, (1896): 3.

половини ХХ ст.) – впродовж 1899–1901 рр.⁴⁰ Із жінок – диригенток хору, виділяються постаті Є. Барвінської-Любович та Г. Шухевич (обидві значаться серед засновників товариства).

Найактивніший період диригентської праці С. Федака збігся із першим (раннім) етапом функціонування “Львівського Бояна”, який згодом С. Людкевич у своїх статтях окреслив 1891–1903 рр. і охарактеризував як такий, що “пройшов під знаком збирання бібліотеки для хорового репертуару і взагалі, так би сказати, під знаком розмаху крил та шукання напрямних розвою”⁴¹. Товариство покликане було, передовсім, забезпечувати музичну частину розмаїтих національно-маніфестаційних урочистостей, святкувань та концертів, зокрема і Шевченківських вечорів – однієї з головних форм тогочасного українського концертного життя. Всі зазначені національні культурно-музичні дійства організовувалися за співучасті провідних українських установ. Зокрема, програми Шевченківських концертів на початку 90-х рр. ХІХ ст. традиційно декларувалися під егідою Народної Ради, “Просвіти”, Товариства імені Шевченка, “Руської Бесіди”, Руського Товариства Педагогічного, товариства ремісників “Зоря”, і “Львівського Бояну”⁴². У процесі зростаючої диференціації національного суспільного життя і збагачення форм музичної культури чимало українських організацій влаштовували власні шевченківські святкування, однак на межі ХІХ–ХХ ст. традиційно й тісно співпрацювали “Львівський Боян” та “Просвіта”.

Упродовж зазначеного етапу “Львівський Боян”, зазвичай, щороку готував від двох до п’яти різних концертів, а також – виїжджав із концертними програмами в інші регіони Галичини (т. зв. мандрівні “дванадцятки” і “шістнадцятки”, в яких брали участь переважно студенти). Ще одна вагома ознака концертної діяльності товариства у той час – блискучі солісти, згодом світової слави виконавці, які в 90-х рр. ХІХ ст. майже щорічно брали участь у концертах “Львівського Бояна” – С. Крушельницька й О. Мишуга.

Дуже складно точно окреслити перелік концертів та урочистостей, у яких С. Федак брав участь як диригент (зрештою як і його диригентський репертуар). Рецензенти періодичних видань далеко не завжди точно вказували прізвища диригентів кожного конкретного концерту: ними могли бути й автори прем’єрних творів, і заступник головного диригента товариства. Із відомих провідників першого десятиліття “Львівського Бояну” (А. Вахнянин, о. О. Нижанківський, Ф. Колесса, С. Людкевич та ін.), як виглядає з інформації у періодичній пресі, саме С. Федак часто поступався диригентським пультом своїм добре знаним на творчій ниві колегам-музикантам. Наприклад, Шевченківський концерт 1897 р. провадив о. О. Нижанківський (вже після свого вимушеного відходу з

⁴⁰ Михайло Волошин, “Львівський Боян”, *Альманах Музичний. Літературна частина першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904*. Зложив і впорядкував Р. Зарицький. (Львів, 1904), 105–111.

⁴¹ Станіслав Людкевич, “У сорокліття «Львівського Бояна»” (1891–1931), *Діло*, ч. 51, (1932): 2.

⁴² “[Въ честь ХХХ-ыхъ роковынъ смерти Тараса Шевченка]”, *Діло*, ч. 71, (1891): 1.

товариства через планований виїзд у США)⁴³, у 1901 р. – С. Людкевич (того року заступник головного диригента). Цікаву звістку щодо діяльної участі С. Федака у підготові згаданого концерту 1901 р. знаходимо в “Руслані”: “При сій нагоді належить піднести заслугу діригента “Льв. Б.” п. д-ра Федака, який немало задав собі труда, щоби приготувати хор до гідного виступу перед широкою публікою, аби міг заслужити на єї признання”⁴⁴. Частково проливає світло на твердження рецензента той факт, що С. Людкевич (на цьому концерті вперше прозвучав його хор “Косар”⁴⁵) 1901 р. як випускник Львівського університету, ймовірно, готувався до обов’язкових кваліфікаційних іспитів⁴⁶.

Перший Шевченківський концерт за участю “Львівського Бояну” заслуговує особливої уваги і як вагома культурно-мистецька подія в національному житті галицьких українців, і як цікавий факт життєпису С. Федака. Концерт, приурочений до 30-річчя смерті Т. Шевченка, відбувся 14 квітня в залі Народного Дому. У програмі значилися: промова К. Левицького, “Молитва” і соло з опери “Купало” А. Вахнянина, полонез для фортепіано, хорова поема “Гус”, терцет з опери “Різдвяна ніч” М. Лисенка, декламація з “Гайдамаків” і “Послання...” Т. Шевченка та “Заповіт” о. М. Вербицького⁴⁷. Відтак, хор готував лише три твори: “Молитву” А. Вахнянина для мішаного хору, поему “Гус” М. Лисенка (для чоловічого хору) і “Заповіт” о. М. Вербицького (для подвійного, тобто восьмиголосного, хору зі солістом). Рецензент “Діла” твердить, що саме С. Федак керував хором на цьому концерті: “Сей першій виступъ “Львѣвского Бояна” бувъ дуже щасливый, а выконанье поодинокихъ пѣсенъ мусѣло задовѣльнити й найбільше вимагаючого критика. Хоромъ управлявъ д-ръ Степанъ Федакъ, въ заступствѣ недужого проф. Анатоля Вахнянина, и въ значній мѣрѣ праці та старанности д-ра С. Федака належить дякувати, що сы вечерницѣ выпали такъ свѣтло” (підкреслення наше – Н. К.)⁴⁸.

У літні місяці “Львівський Боян” влаштовував концертні (“артистичні”) мандрівки в різні містечка і села Галичини, підтримуючи традицію академічних гуртків (віденської “Січі” й “Академічного Братства”), а також збираючи в такий спосіб кошти на різноманітні суспільні потреби. У 1892 р. дві групи львівських “бояністів” подорожували по східних і західних теренах краю. Східна група під керівництвом В. Нижанківського концертувала переважно українськими повітами сучасної Львівщини, Івано-Франківщини та Тернопільщини (Любінь, Калуш, Трускавець, Дрогобич, Стрий, Золочів, Тернопіль, Броди, Сокаль, Жовква,

⁴³ “[Въ память XXXVI-ыхъ роковынъ смерти Тараса Шевченка]”, *Дѣло*, ч. 49, (1897): 3.

⁴⁴ “Тарасові вечерниці у Львові”, *Руслан*, ч. 50, (1901): 3.

⁴⁵ “Тарасові вечерниці у Львові”, *Руслан*, ч. 50, (1901): 3.

⁴⁶ Зеновія Штундер, *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*, у 2 т., Т. 1 (1879–1939). (Львів, 2005), 139.

⁴⁷ “[Въ честь XXX-ыхъ роковынъ смерти Тараса Шевченка]”, *Дѣло*, ч. 71, (1891): 3.

⁴⁸ “[Вечеръ въ честь Тараса Шевченка]”, *Дѣло*, ч. 76, (1891): 1.

Рогатин, Чортків, Коломия)⁴⁹, визначаючи своєю метою підносити національну свідомість галицьких українців. Західна група “Львівського Бояну”, якою керував о. О. Нижанківський, охопила не лише суто українські, але й польські терени, пропагуючи серед місцевих мешканців українську музичну культуру. С. Федак, разом із О. Колесою, А. Крушельницьким, Й. Дрималиком, С. Паньківським та ін., того року брав участь у мандрівках по західній частині Галичини за маршрутом: Самбір, Сянік, Івоничі, Риманів, Жегестів, Криниця, Щавниця, Новий Торг, Закопане, Тішинь та ін.⁵⁰ У концертах групи, які відбувалися часто в місцевих санаторіях і супроводжувалися прийомами в маєтках польських магнатів, брала участь і С. Крушельницька. Про один з таких прийомів у гр. Потоцьких⁵¹ згадала й українська преса. На ньому С. Федак виголосив промову, пояснюючи мету утворення й діяльності українського хорového товариства “Львівський Боян”. У звіті “Діла” з тієї поїздки стверджувалося, що “успѣхъ зъ прогульки бувъ. Поминувши всѣ корисности подорожи для самыхъ участникѡвъ ще головно розголосъ имени руского и голосна луна та тріумфы національной музыки – то наши трофеи”⁵².

Під керуванням С. Федака-диригента відбувалися концерти 1894, 1898–1901 рр., організовані самим товариством “Львівський Боян”, а частіше – спільно з іншими українськими установами. Шевченківський концерт 1894 р. заслуговує на увагу з огляду на участь в ньому знаменитих співаків С. Крушельницької та О. Мишуги, яким “пѡднесли при ентузіастичныхъ оплескахъ публики голова “Бояна” п. Шухевичъ и дірігентъ д-ръ Федакъ лавровы вѣнцѣ зъ вѡдповѡдними написами на синьо-жовтыхъ лентахъ”⁵³.

Однак вершинним для С. Федака став 1898 р. – рік кількох знаменних для українського відродження ювілеїв, зокрема 100-ліття публікації поеми “Енеїда” І. Котляревського та 50-ліття скасування в Галичині панщини. За цей рік “Львівський Боян” організував чи взяв участь у семи концертах (не враховуючи традиційних літніх мандрівок “шістнадцятки”, якими того року знову керував о. О. Нижанківський): концерт з метою збору коштів для спорудження пам’ятника М. Шашкевичеві (Львів, 1 лютого)⁵⁴, концерт слов’янських пісень (Львів, 5 березня)⁵⁵, шевченківський концерт (Львів, 4 квітня)⁵⁶, 100-ліття

⁴⁹ “Всхѡдна артистична прогулька товариства «Львѡвскій Боянъ», *Дѣло*, ч. 146, (1892): 2; ч. 147, (1892): 2.

⁵⁰ “Артистична прогулька «Львѡвского Бояна» [въ захѡдну часть Галичины и на Шлескъ]”, *Дѣло*, ч. 140, (1892): 3.

⁵¹ К. “Захѡдна прогулька «Львѡвского Бояна»”, *Дѣло*, ч. 167, (1892): 3.

⁵² “Справозданье изъ захѡдной артистичной прогульки спѣвацкого товариства «Львѡвскій Боянъ»”, *Дѣло*, ч. 221 (1892): 2.

⁵³ “Шевченкове свято у Львовѣ”, *Дѣло*, ч. 101 (1894): 2.

⁵⁴ “[Концертъ устроеный д. 1 н. ст. лютого]”, *Дѣло*, ч. 17, (1898): 3.

⁵⁵ “[Програма славянского концерту «Львѡвского Бояна»]”, *Дѣло*, ч. 39, (1898): 3.

⁵⁶ “[Програма концерту въ память XXXVII-ыхъ роковинъ смерти Тараса Шевченка]”, *Дѣло*, ч. 63, (1898): 3.

української літератури (Стрий, 28 квітня)⁵⁷, 50-ліття скасування панщини у Галичині (Львів, травень)⁵⁸, концерт С. Крушельницької (Львів, 21 червня)⁵⁹, 100-ліття української літератури (Львів, 31 жовтня)⁶⁰. Вражає не лише те, що у весняно-літній сезон концерти відбувалися щомісяця – очевидно, вперше від часу утворення “Бояна”, але й різноманітність виконуваних творів. Попри деякі організаційні труднощі – наприклад, вказувалося на слабший, ніж в інші роки, добір голосів хору, та величезне навантаження С. Федака в інших сферах громадського життя, рецензенти завжди віддавали належне його працездатності і відповідальності як диригента. Ось як відгукнулося “Діло” на співучасть “Львівського Бояну” в концерті С. Крушельницької: “Хор “Львівського Бояна” виконав ще Лисенка “Скорбны думы” та Малята “Пѣсни люду ческого” и заслуживъ собѣ на загальну хвалу вѣдь публики. Се заслуга невтомимо трудящего д-ра. Ст. Федака, диригента хору, котрый мимо великихъ занять своего званя посвячує вѣольный часъ вышколеню сего хору и довѣвъ его до краснаго розцвѣту”⁶¹.

Із напруженого концертного сезону 1898 р. заслуговують на окрему згадку дві мистецькі події. Перша – концерт слов’янських пісень, який став першою спробою “Львівського Бояна” організувати власний музично-тематичний вечір. Дописувач “Діла” підкреслював, що концертну програму члени хорового товариства добирали і готували понад рік⁶², зокрема велика заслуга в тому належала голові товариства В Шухевичу та, ймовірно, С. Федакові, який, з огляду на обов’язки головного диригента, визначав репертуар. На концерті “Боян” виконував обробки народних пісень й авторські хорові твори – українських, польських, чеських, російських, болгарських, сербо-хорватських, словенських композиторів.

Друга вагома подія того року – столітній ювілей відродження української літератури (вихід у світ “Енеїди” І. Котляревського) – по суті переросла у національно-культурну маніфестацію. Урочистості тривали два дні, головною музичною подією на них став великий концерт у Театрі Скарбка 31 жовтня за участю “Боянів” зі Львова, Стрия, Перемишля і Коломиї. До програми того концерту залучено: 1) Драматичний пролог у двох відмінах І. Франка (декламація); 2) кантату “На вічну пам’ять Котляревському” о. Й. Кишакевича; 3) “Наталку Полтавку” І. Котляревського (у виконанні акторів театру “Руська Бесіда”) 4) “Вечорниці” П. Ніщинського; 5) симфонію g-moll М. Вербицького.

⁵⁷ “Торжество століття украинско-русской словесности въ Стрию”, *Дѣло*, ч. 87, (1898) : 1.

⁵⁸ “Програма вечерниць устроюваныхъ у Львовѣ въ 50-ты роковины Знесеня панщини”, *Дѣло*, ч. 97, (1898): 2.

⁵⁹ “Концертъ панны С. Крушельницкой у Львовѣ”, *Дѣло*, ч. 127, (1898): 3.

⁶⁰ “Свято сотныхъ роковинъ вѣдродженя руского письменства”, *Дѣло*, ч. 235, (1898): 1–2.

⁶¹ “Концертъ панны С. Крушельницкой у Львовѣ”, *Дѣло*, ч. 127, (1898): 3.

⁶² “[Товариство «Львѣвскій Боянъ»]”, *Дѣло*, ч. 38, (1898): 3.

С. Федак диригував об'єднаним хором “Боянів” у супроводі оркестри, виконуючи “Вечорниці” П. Ніщинського. Піднесена атмосфера цього святкування, яку підтримував і спів хору, добре передає спогад рецензента: “Хто був на тёмь святочнѣмъ вечерѣ въ театрѣ не забуде до вѣку тыхъ величныхъ хвиль, коли по кѣнцевыхъ словахъ прольѣгу “Ще не вмерла, ще не вмерла и не вмере!” залунавъ въ театрѣ “єдинимъ серцемъ и єдиними устами” урочистий гимнъ “Ще не вмерла Украина”, — якъ зновъ опѣсля пѣднѣлась занавѣса и явивъ ся на сценѣ величавый хоръ сполученыхъ “Боянѣвъ” зложеный зъ якихъ 150 осѣбъ[...].”⁶³.

Із концертів наступних років виділяється ювілей 10-ліття утворення “Львівського Бояна” (червень 1901 р.), який став своєрідною ретроспективною національною музичною творчістю ХІХ ст. і мистецької діяльності товариства, презентуючи кращі зразки української хороваю літератури з його репертуару: композиції Д. Бортнянського, о. М. Вербицького, о. І. Лаврівського, о. С. Воробкевича, А. Вахнянина, о. О. Нижанківського, Д. Січинського, о. Й. Кишакевича, Ф. Колесси, о. В. Матюка, С. Людкевича, П. Ніщинського, М. Лисенка – орієнтовно 17 творів⁶⁴. Мистецький провід концерту – чотири чільні диригенти “Львівського Бояну”: о. О. Нижанківський, Ф. Колесса, С. Людкевич і С. Федак. Цікаво, що рецензент “Діла”, об’єктивно і критично оцінюючи виконання хором окремих композицій, відзначив індивідуальність і різні темпераменти диригентів⁶⁵. У дописі про цей ювілей, поданий у “Руслані”, вказано ще і який саме твір диригував С. Федак: “Концерт закінчив ся звісно вже всім нам ораторією Лисенка “Б’ють пороги”, під управою д-ра Федака. Діригенти поодиноких нумерів, пп. Ніжанковський, Людкевич, др Федак і Колесса вивязали ся з своїх задач совісно, а члени “Бояна” – знаменито”⁶⁶.

Матеріали преси – програми концертів і рецензії, дозволяють лише орієнтовно й неповністю відтворити репертуар С. Федака як диригента. Добрірка творів дуже характеристична для раннього етапу діяльності “Бояна”, адже провідне місце у ній посідають хори галицьких композиторів ХІХ ст. (о. М. Вербицького, о. І. Лаврівського, А. Вахнянина, Д. Січинського тощо) та М. Лисенка, серед них і такі великосяжні та доволі складні полотна як “Заповіт” М. Вербицького та кантата “Б’ють пороги” М. Лисенка, якими С. Федак, ймовірно, диригував неодноразово, значна кількість хорових обробок народних пісень.

У дописах періодичної преси збереглася інформація і про два, ймовірно, останні диригентські виступи С. Федака в урочистостях 20–30-х рр. ХХ ст. З нагоди 100-ліття утворення Перемишльського катедрального хору 1929 р. у Перемишлі

⁶³ “Свято сотныхъ роковинъ вѣдродженя руского письменства”, *Дѣло*, ч. 235, (1898): 1.

⁶⁴ “Ювильний концерт «Львівського Бояна»”, *Руслан*, ч. 136, (1901): 3. Точно програму відтворити не вдалося, оскільки рецензенти “Діла” і “Руслана” не перераховували всіх виконаних композицій.

⁶⁵ Л. Ц., “Десятлѣтний ювиль «Бояна»”, *Дѣло*, ч. 136, (1901): 2.

⁶⁶ “Замітки з нагоди ювильного концерту «Львівського Бояна»”, *Руслан*, ч. 140, (1901): 2.

(27 травня) та Львові (2 червня) відбувся великий фестиваль за участю провідних українських хорів – “Боянів” зі Львова, Перемишля і Стрия, чоловічого хору товариства “Просвіта” “Сурма”, академічного хору “Бандурист” і хору богословів. Програму фестивалю уклали в такий спосіб, щоб відтворити історичний шлях формування українських галицьких хорів. Звучали духовні і світські твори композиторів ХІХ – початку ХХ ст. від Д. Бортнянського до сучасності, на сцену почергово виходили найвідоміші диригенти С. Людкевич, І. Охримович, М. Волошин, о. В. Садовський, а також С. Федак. Рецензент “Діла” із щирою повагою написав про диригентський вихід С. Федака і О. В. Садовського – ветеранів хорового руху в Галичині на львівському концерті фестивалю: “На першу часть програми припали церковні твори Вербицького, Лаврівського і Бортнянського, дириговані по черзі д-ром Федаком, о. Садовським, І. Охримович і д-ром С. Людкевичем.[...] В виведенні д-ра Федака і о. Садовського ближчих до церковних традицій і багатших в пієтизм, зискали ці твори на стилю, і поставили відразу настрої концерту на відповідний рівень. Видно було в цих диригентів руку досвідних і обізнаних з хором, і приходиться лише жаліти, що так рідко появляються вони на концертній естраді”⁶⁷.

Як диригент С. Федак був запрошений і 1932 р. на концерт з нагоди 40-ліття утворення “Львівського Бояну”. На цей раз поруч із ним були С. Людкевич, М. Колесса (диригенти “Бояну”) та І. Охримович (“Сурма”). З відгуку композитора і музикознавця Б. Кудрика відомо, що у виконанні “Львівського Бояна” під керуванням С. Федака прозвучала композиція Д. Січинського “Дніпро реве”: “Першої точки – мішаного хору Січинського “Дніпро реве” з барітоновим солом (проф. Прокопович-Орленко⁶⁸) і достроєм фортепяну – вислухала саля з особливим пієтизмом, як реліквії давніх добрих часів. Цього милого спогадового настрою додавала шей особа диригента, д-ра Степана Федака, одного з тих дорогих, а вже дуже нечисленних ветеранів нашого співочого світа”⁶⁹.

Майже не відомою залишається очевидна матеріальна допомога С. Федака музичним товариствам. Однак у документах Музичного товариства ім. М. Лисенка зафіксовано такий промовистий факт: “В серпні 1915, почали вертати члени Виділу (Музичного товариства ім. М. Лисенка – *Н. К.*) і на засіданю дня 11 вересня 1915, рішено відчинити знова музичну школу (Вищий Музичний Інститут ім. М. Лисенка – *Н. К.*) і продовжати будову дому (будинок при вул. Шашкевича – *Н. К.*). Школу було відкрито і ведено єю через 2 місяці в новім будинку, а для браку інсталяцій електрично-каліориферових, рішено перепровадити ся на зиму до камяниці директора Д-ра Федака, з відки повернено

⁶⁷ І. О-вич, “З концертної салі. Концерт з нагоди 100-літніх роковин оснування першого хору на Галицькій Землі в Перемишлі”, *Діло*, ч. 124, (1929): 5.

⁶⁸ Роман Прокопович-Орленко (1883–1962) – знаменитий український оперний співак (бас-баритон), педагог і диригент, соліст Фольксопера у Відні, соліст і актор театру “Української Бесіди”.

⁶⁹ Борис Кудрик, “Концерт з нагоди 40-ліття «Львівського Бояна»”, *Діло*, ч. 58, (1932): 3.

до нового будинку доперва 1 мая 1916⁷⁰. Отже, під час Першої світової війни у кількох кімнатах із помешкання С. Федака Вищий Музичний Інститут (ВМІ) ім. М. Лисенка працював понад півроку⁷¹. Цей випадок засвідчує шляхетну і благородну поставу д-ра С. Федака.

Об'єктивно характеризуючи мистецькі здобутки українських галицьких композиторів і музикантів-аматорів ХІХ ст. та їх внесок у розвиток національної культури, з нагоди 100-ліття утворення Перемишльського катедрального хору, визначний український композитор і довголітній директор ВМІ ім. М. Лисенка у Львові (згодом, Львівської Державної Консерваторії) В. Барвінський писав: “Хоча з нинішньої перспективи вільно нам підходити до тих початків нашого галицького музичного мистецтва із здоровим критицизмом, то з другої сторони не вільно нам ніяк ставитися до них з легковажанням. Тому кожна наша тямуча людина повинна бачити в тих починах наших предків хоч би нині вже скромні, то в тодішніх часах незвичайно цінні цеголки, з яких починалася будова нашого музичного мистецтва в Галичині”⁷². Діяльність цієї музичної генерації, до якої належав і С. Федак – один із найшанованіших та найповажаніших у Галичині провідників і диригентів “Львівського Бояна”, сформувала організаційні та мистецькі підстави для розвитку професіоналізму в музичній культурі, визначила її національні та естетичні цілі, розкрила можливості поступу українців у сфері творчості.

Навіть цей короткий огляд музично-диригентської діяльності С. Федака розкриває типові погляди галицько-української інтелігенції щодо розвитку національної культури, а саме – вагомої ролі окремих її сфер, зокрема музики, в піднесенні самосвідомості українців, поступі їх духовного і суспільного життя. Тим самим підтверджується, що ця активність в організаційній, концертно-виконавській, зокрема і диригентській діяльності, сформувала потужний пласт українського музичного аматорства в Галичині першої половини ХХ ст., закладаючи тривкі основи мистецького і суспільно-культурного розвитку українців загалом.

⁷⁰ Звіт з будови власного дому Муз. Товариства ім. Миколи Лисенка зладжений на загальні збори Товариства дня 26 мая 1917. (Львів: Накладом Муз. Товариства, [1917]), 4.

⁷¹ Йдеться про помешкання за адресою вул. Сикстуська (зараз вул. П. Дорошенка), 48, де ВМІ ім. Миколи Лисенка винаймав три кімнати і кухню. Див. *Книга протоколів музичного товариства імені Миколи Лисенка*, упор. і вступна стаття Якіма Горака. (Тернопіль, 2014), 53.

STEPAN FEDAK: THE FEATURES OF THE PROFILE

Nataliia KOBRYN

Lviv Secondary Specialized Music Boarding School
named by Solomiia Krushelnytska
Zelena str., 79005, Lviv, Ukraine
e-mail: kobryn.natalya@gmail.com

Stepan Fedak (1861–1937) was a well-known Ukrainian lawyer and one of the first conductors of the “Lviv Boian” choral society in the first half of the 20th century. He was accepted with high esteem by his contemporaries, among whom was the illustrious Ukrainian composer and music critic Stanislav Liudkevych, for the contribution to the national music culture of Ukraine.

S. Fedak, the artist was formed in Lviv’s amateur music circles in late 19th century – in the concerts and educational practices of numerous choirs in schools and seminaries, in the music sections of the Ukrainian “Prosvita” (“Enlightenment”) society, as well as other musical organizations, such as the Halychyna Musical Society, the Polish choral society “Lutnia” (“Lute”) and the Ukrainian choir society “Torban”. Over the years of his involvement in “Lviv Boian” S. Fedak was a chorister, one of the choir’s principal conductors (in 1894, 1896–1901) and vice-chairman of the society (in 1891–1896). He was a co-founder of “Boyan Association” (an association of “Boyan” Ukrainian choirs) and “The Union of Ukrainian Singers and Musical Societies” (founded in 1903). S. Fedak also was the member of the committee of the Mykola Lysenko Musical Society charged with overseeing the construction of the society’s headquarters (now it is Stanislav Liudkevych State Musical College in L’viv, on 5 Markiyan Shashkevych Street).

Following a review of Ukrainian periodicals from that era, in particular the dailies “Dilo” and “Ruslan,” the author of this paper has analyzed the information related to the concerts and works performed by “Lviv Boian” when conducted by Lviv Boian.

Keywords: music culture of Ukrainians of Galicia, “Lviv Boian”, concerts, conductor, Stepan Fedak.

REFERENCES

- Artystychna prohul’ka Lvivskoho Boiana (u Zakhidnu chastynu Halychyny i na Lishle (Śląsk), *Dilo*, No. 140 (1892): 3 (in Ukrainian)
- Barvinsky, Vasyl. Sviato 100-litnikh rokovyn zasnovannia pershoho mystetskoho khoru na Halytskiy Ukraini pry soborniy tserkvi u Peremysli, *Dilo*, No. 119 (1929): 5 (in Ukrainian)
- Bereznyi, Oles. Nashi muzyky, *Artystychny Vistnyk*, No. 9/10, (1905): 124 (in Ukrainian)
- Dr Stepan Fedak, *Dilo*, No. 6, (1937): 3 (in Ukrainian)
- Fedak, Stepan, Shukhevych Volodymyr, Vidozva i zaprosyny do spivolubyvykh rusyniv, *Dilo*, No. 221, (1896): 3 (in Ukrainian)
- I. O-vych. Z kontsertovoi zali. Kontsert z nahody osnovannia pershoho khoru na Halytskii Zemli v Peremysli, *Dilo*, No. 124, (1929): 5 (in Ukrainian)
- Khanyk, Lidia. *Istoriia khorovoho tovarystva “Lvivskiy Boian”*. (Lviv, 1999), 122 (in Ukrainian)
- Knyha protokoliv muzychnoho tovarystva imeni Mykoly Lysenka, upor I vstupna stattia Yakyma Horaka*. (Ternopil, 2014), 424.
- Kobryn, Nataliia, “Muzyka yak skladova hromads’koi pratsi halytskykh Ukraintsiv na mezhi XIX – XX st. (na prykladi dijzl’nosti Andriia Chajkovs’koho)”. *Iznychni postati Ukrainy: Andrii Chaikovskiy ta Teofil Okunevskiy*: *Zbirnyk naukovykh prats, prysviachenykh 150-richchiu vid dnia narodzhennia Andriia Chaikovskoho (2007) ta Teofila Okunevskoho (2008)*, hol. red ta upor. B. Yakymovych za uchastiu N. Kobryn, V. i R. Melnykiv, O. Sedliara. (Lviv, 2010), 78–84 (in Ukrainian)

- Kontsert panny S. Krushelnytskoi u Lvovi, *Dilo*, No. 127, (1898), 3 (in Ukrainian)
Kontsert ustroienyi dnia 1 liutoho, *Dilo*, No. 17, (1898): 3 (in Ukrainian)
Kudryk, Borys. Kontsert z nahody 40-littia "Lvivskoho Boiana", *Dilo*, No. 58, (1932): 3–4 (in Ukrainian)
Kudryk, Borys. Ohliad Ukrainskoi tserkovnoi muzyky, (Lviv, 1995), 128 (in Ukrainian)
K. Zakhidna prohulka "Lvivskoho Boiana", *Dilo*, No. 167, (1892): 3 (in Ukrainian)
Liudkevych, Stanislav. Nashi spivaky i narodna sprava, *Doslidzhennia, statii, retsenzii, vystupy*, u 2 t, t. 2, upor. Z. Shtunder, (Lviv, 2000) pp. 352–356 (in Ukrainian)
Liudkevych, Stanislav. U soroklittia "Lvivskoho Boiana", *Dilo* [Work], No. 52, (1933): 2 (in Ukrainian)
Lysko, Zynovii. Pionery Ukrainskoho muzychnoho mystetstva v Halychyni, upor. V. Syvohip, (Lviv, Niu-York, 1994), 144 (in Ukrainian)
L.Ts. Desiatlittni yuvilei "Boiana", *Dilo*, No. 136, (1901): 2 (in Ukrainian)
Mazepa, Leshek, Mazepa, Tereza. *Shliakh do Muzychnoi Akademii u Lvovi*, u 2 t., t. 1: (Vid doby miskykh muzykantiv do Konservatorii [poch. XV st – do 1939 r.]. (Lviv, 2003), 288 (in Ukrainian)
M. B. [Lviv Boian], *Dilo*, No. 2, (1901): 2-3 (in Ukrainian)
[Ostap Nyzhankivskyi], *Dilo*, No. 139, (1896): 1–2 (in Ukrainian)
Pershi zahalni zbory rus'koho spivnoho Tovarystva "Boian", *Dilo*, No. 20, (1891): 3 (in Ukrainian)
Prohrama kontsertu v pamiat XXXVII-kh rokovyn smerty Tarasa Shevchenka, *Dilo*, No. 63, (1898): 3 (in Ukrainian)
Prohrama Slov'ianskoho kontsertu "Lvivskoho Boiana", *Dilo*, No. 39, (1898): 3 (in Ukrainian)
Prohrama vechernyts ustroiuvanykh u Lvovi v 50-ti rokovyny znesennia Panshchyny, *Dilo*, No. 97, (1898): 2 (in Ukrainian)
Rukh v Rus'kykh tovarystvakh, *Dilo*, No. 254, (1894): 2 (in Ukrainian)
Rukh v Rus'kykh tovarystvakh (Zahalni zbory tov. "Lvivskiy Boian"), *Dilo*, No. 260, (1896): 3 (in Ukrainian)
Rukh v Ruskykh tovarystvakh. Z'izd Boianiv, *Dilo*, No. 260/261, (1901): 3 (in Ukrainian)
Skhidna artystychna prohulka tovarystva "Lvivskiy Boian", *Dilo*, No. 146, (1892): 2, No 147, (1892): 2 (in Ukrainian)
Shevchenkove sviato u Lvovi, *Dilo*, No. 101, (1894): 2 (in Ukrainian)
Shtunder, Zenoviia. *Stanislav Liudkevych: Zhyttia i tvorchost*, u 2 tomakh, t. 1 (1979–1939). (Lviv, 2005), 636 (in Ukrainian)
Shukhevych, Taras. Chy muzychne vykhovannia molodi potrebnе? *Dilo*, No. 312, (1934): 2 (in Ukrainian)
Sprava pro orhanizatsiiu muzychnoho tovarystva u Lvovi, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, f. 146, op. 4, spr. 665, p 21 (in Ukrainian)
Spravozdannie iz Zakhidnoi artystychnoi prohul'ky spivats'koho tovarystva "Lvivskiy Boian", *Dilo*, No. 221, (1892): 2 (in Ukrainian)
Statuty tovarystv Halychyny. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, f. 362, op. 1, spr. 196, p 18 (in Ukrainian)
Svyato sotnykh rokovyn vidrozhennia rus'koho pysmenstva, *Dilo*, No. 235, (1898): 1–2 (in Ukrainian)
Tarasovi vechornytsi u Lvovi, *Ruslan*, No. 50, (1901): 3 (in Ukrainian)
Ti, shcho vid nas vidyishly [dr Stepan Fedak], *Zhyttia i Znannia*, No. 2(113), (1937), 64 (in Ukrainian)

- Tovarystvo "Lvivskiy Boian", *Dilo*, No. 38, (1898): 3 (in Ukrainian)
- Torzhestvo stolittia Ukrainsko-rus'koi slovesnosti v Stryiu, *Dilo*, No. 87, (1898), 1 (in Ukrainian)
- Ustav Muzychnoho tovarystva imeni Mykoly Lysenka*, trettie vydannia, (Lviv, 1921), 2.
Natsionalna naukova biblioteka imeni Vasylia Stefanyka, viddil rukopysiv, f. 163, p. 50, 36
(in Ukrainian)
- V chest XXX-kh rokovyn smerty Tarasa Shevchenka, *Dilo*, No. 71, (1891): 1 (in Ukrainian)
- Vecher v chest Tarasa Shevchenka, *Dilo*, No. 76, (1891): 1 (in Ukrainian)
- Volodymyr Shukhevych: Biobibliografichnyi pokazhchuk u 2 t.*, upor. M. Hodiya, B. Helyasa,
peredmov. R. Kyrychiv, (Lviv, 2004), 90.
- Voloshyn, Mykhaylo. Lviv Boian. *Musychnyi almanakh, Literaturna chast pershoho
musychnoho kalendaria na rik 1904*, upor. R. Zarytskyi, (Lviv, 1904), 105–111 (in Ukrainian)
- V pamiat XXXVI-kh rokovyn smerty Tarasa Shevchenka, *Dilo*, No. 49, (1897): 3 (in Ukrainian)
- Vytvytskyi, Vasyl. Stolitt'a urodyn dvokh ukrainskykh muzyk (Pamiati P. Bazhanskoho i
S. Vorobkevycha), *Novyi Chas*, No. 105, (1936), 2 (in Ukrainian)
- Yuvileini zahalni zbory tovarystva "Prosvita", *Dilo*, No. 17, (1894), 1 (in Ukrainian)
- Yuvileinyi kontsert "Lvivskoho Boiana", *Ruslan*, No. 136, (1901), 3 (in Ukrainian)
- Zahalni zbory "Lvivskoho Boiana", *Dilo*, No. 102, (1894), 2 (in Ukrainian)
- Zamitky z nahody yuvileinoho kontsertu "Lvivskoho Boiana", *Ruslan*, No. 140, (1901), 2 (in
Ukrainian)
- Z "Lvivskoho Boiana", *Dilo*, No. 260/261, (1901), 3 (in Ukrainian)
- Zvit z budovy vlasnoho domu Muz. Tovarystva im. Mykoly Lysenka zladzheny na zahal'ni
zbory Tovarystva dn'a 26 mayz 1917*, May 26. (Lviv, printed by Music Society, 1917), 4 (in
Ukrainian)
- Zvit z diialnosti HMT za 1865 r., Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 3, op. 1, spr. 2384 (in
Ukrainian)